

<https://doi.org/10.19195/0137-1150.178.6>

Data przesłania artykułu: 8.07.2022

Data akceptacji artykułu: 9.03.2023

ANNA HORNIATKO-SZUMIŁOWICZ

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska

(University of Adam Mickiewicz in Poznań, Poland)

Василь Ткачук — виразник етнонаціональної ідентичності

Vasyl Tkachuk as a promotor of ethno-national identity

Abstract

Ethno-national identity is a complex phenomenon, rich in both its structure and content. In this form of identity, both ethnic and national factors are deeply interlinked and influence each other. Vasyl Tkachuk (1916–1944) was a little-studied Ukrainian novelist, born and raised in Pokuttia and Hutsulshtchina in the first half of the 20th century. An unruly “Hutsulyk” who knew and loved his native land from an early age, made it famous in his works, and spontaneously resisted the sudden Sovietization of Western Ukraine, which cost him his life. It is therefore possible to ascertain that, based on his literary legacy, this talented novelist can be counted among the exponents of ethnonational identity. Writing as a Hutsul about the Hutsul people, their joys, sorrows, ethnic distinctiveness, and national unity, Tkachuk automatically defended both their and his own identities. This way, he confirmed his deeply rooted sense of the “little homeland” and the Ukrainian nation. To conduct the research, the hermeneutical and biographical methods were used.

Keywords: ethnonational identity, Vasyl Tkachuk, short-story writing, Ukrainian literature

Wasył Tkaczuk jako wyraziciel tożsamości etniczno-narodowej

Streszczenie

Tożsamość etniczno-narodowa jest zjawiskiem złożonym i bogatym w strukturze oraz treści, czynniki etnicznej narodowej są w niej ściśle powiązane i wzajemnie oddziałują na siebie. Ukraiński nowelista W. Tkaczuk (1916–1944), którego życie i twórczość nie są jeszcze dogłębnie

przebadane, urodził się i wychował na Pokuciu i Huculszczyźnie. Niepokorny Hucułyk, który sławił w swoich utworach ukochaną ziemię rodzinną, oparł się gwałtownej sowietyzacji Ukrainy Zachodniej, za co zapłacił życiem. Można stwierdzić, że utalentowany nowelista wraz ze swoją spuścizną nowelistyczną jest wyrazicielem tożsamości etniczno-narodowej. Pisząc jako Hucuł o Hucułach, ich radościach i smutkach, odrębności etnicznej i zarazem jedności narodowej, bronił swojej i ich tożsamości, potwierdzając głęboko zakorzenioną świadomość „małej ojczyzny” i państwa ukraińskiego. W badaniu wykorzystano metody hermeneutyczną oraz biograficzną.

Słowa kluczowe: tożsamość etniczno-narodowa, Wasyl Tkaczuk, nowelistyka, literatura ukraińska

Вступ

У теоретичних дослідженнях етнічної та національної ідентичностей учені вирізняють сьогодні чотири їх рівні — етнографічний, регіональний, загальноетнічний і загальнонаціональний. За такою класифікацією, гуцул — це водночас буковинець — українець — громадянин України. Має рацію Ірина Мусієнко, підкреслюючи, що „у ієрархії ідентичності належність до етнографічної групи не суперечить належності до українства” (Мусієнко, 2010, с. 315). Цю важливу тезу констатував іще на початку ХХ століття антрополог Федір Вовк, який, проводячи експедиції на Буковину та в Галичину і плідно співпрацюючи із західноукраїнськими етнологами, зокрема з Володимиром Гнатюком, довів існування єдиного антропологічного типу українців при збереженні окремих територіальних особливостей (Орехова, 2003, с. 172–175). У цьому контексті поняття „етнонаціональна ідентичність” становить сукупність взаємозумовлених етнічних і національних ідентифікаційних чинників, які, з одного боку, є підставою для віднесення окремої особи чи групи людей до певної етнонаціональності, а, з іншого, — їх відокремлення від іноетнічних або ж інонаціональних спільностей (див. детальніше: Обушний, 1999).

Згідно з Тетяною Саніною (Саніна, 2005, с. 23), етнос і нація, хоч і близькі за своїм спрямуванням спільноти, проте мають досить відмінний характер, а їх члени — мотивацію. Етнічна ідентичність насамперед асоціюється з культурними компонентами, з культурною ідентичністю, тоді як національна ідентичність — з політичними, з політичною ідентичністю. Говорячи про етнічну ідентичність, основний акцент дослідниця робить на усвідомленій належності до культурної спільноти, тоді як національна ідентичність — це та ж етнічна ідентичність, до якої додається усвідомлення політичної спільноти (Саніна, 2005, с. 25). На нашу думку, доцільно вивчити творчий доробок Василя Ткачука (1916–1944) як віддзеркалення його етнонаціональної ідентичності, що і буде предметом дослідження в статті. Цей передчасно померлий новеліст 30-х років ХХ ст., ім’я якого поступово стає відомим,

залишив цінний для української культури творчий доробок¹. Не претендуючи на повне висвітлення широкої і складної теми етнонаціональної ідентичності в житті і творчості В. Ткачука, статтею маємо на меті частково заповнити цю лакуну.

„І чути твердий і гордий хід гуцулів і дужий помах топірця”. Етнічна ідентичність

„І чути твердий і гордий хід гуцулів і дужий помах топірця. [...] Ще чути гомін кріпкої віри, сили, помсти, завзяття гуцульської душі — що гомонить, вабить, як та далина [...]” (Ткачук, 2013, с. 142). Наведені із новели *Ніч у горах* слова В. Ткачука однозначно вказують на глибоку пошану, яку мав їхній автор до гуцульського краю, його могутньої природи і жителів-горян. Дискурс Гуцульщини в новелістиці В. Ткачука презентує, так само як і в багатьох творах першої третини ХХ ст., два погляди на гуцульське життя — романтично міфологізований і „деекзотизований”, що сукупно створюють об’єктивну картину Гуцулії, дають повноцінне уявлення про взаємодію внутрішнього світу гуцула з потребами часу (Бикова, 2015). Передусім Ткачук-автор пише новели з перспективи автохтона, якого й у Львові називали Гуцуликом і який у своїх творах майстерно віддзеркалив нужденне життя карпатських горян, через що, до речі, звикли його порівнювати з Василем Стефаником (див. детальніше: Горнятко-Шумилович, 2017), відтворив їхній побут, звичаї, пейзажі й символи. Попри свою стрімголовну кар’єру, письменник не забув, звідки він родом. Пишався матір’ю-гуцулкою, яку з гордістю привіз до Львова на свій шлюб, про яку піклувався і яку щиро любив. Збереглась коротка автобіографія молодого письменника, у якій він, як пише Остап Грицай у рецензії *Цікавий дебют*, висловив прагнення „писати оповідання про близьких йому селян, про тих, що їх бачив, і тих, що рідні та любі його серцю і досі” (Грицай, 1936).

Уже критики 30-х років минулого століття помічали незвичайну прив’язаність новеліста до своєї „малої батьківщини”. Мирослав Семчишин, який першим відгукнувся в рецензії *Дебют* на появу збірки письменника-початківця *Сині чічки* (1935), зазначав, що її автор — „син Покуття, що з колиски село бачив. Ним жив і був його складовим елементом [...]” (Семчишин, 1935, с. 22). Про „вірність” Ткачука „середовищу, з якого вийшов” згадувала після інтерв’ю з молодим творцем Ірина Вільде (Вільде, 1936) чи й сам новеліст. Він зізнався в розмові з письменницею, що село дуже глибоко врилося в його

¹ Окремі аспекти життя і творчої спадщини В. Ткачука висвітлені в циклі праць авторства Анни Горнятко-Шумилович, указаних у бібліографії.

пам'ять і серце (Вільде, 1936). Прикметно те, що у Львові, у якому новеліст перебував від 1934 року, він скоро зв'язався з авангардним львівським угрупованням 30-х років ХХ ст. — „Дванадцяткою”. Але й тоді, незважаючи на те, що більшість із „дванадцяткарів” писали про місто, В. Ткачук залишився вірним селянській темі. Першокритик В. Ткачука М. Семчишин, підкреслював, що новеліст „...у майстерний спосіб зобразив душу нашого покутьського села з його пригнобленими скорботами і злиднями мешканцями [...]” (Семчишин, 1935, с. 22). Один із лідерів групи „Дванадцятка” Анатоль Курдидик у нарисі *Книжки моїх приятелів* переконував, що „Василь привіз із собою до Львова шматок запрацьованої, окервавленої і втомленої з турбот і злиднів Гуцульщини” (Курдидик, 1936). Погляд на Гуцулію із перспективи автохтона передбачав показ життя „ізсередини”, і саме В. Ткачук крізь змалювання злиденного побуту горян (бідності — *Нещасні, Жливо, Зимова мелодія, Близнюки*; малоземелля — *Мати Земля, Діточа земля, Дитяче віно, Віддай ниву*), міжлюдських непростих стосунків (розірваність сімейних зв'язків — *Невістка, Буря, Зів'ялі листочки*; порушення законів — *Злодій, За штрикою, Прибаг, Клопіт, Бог гнівавбиси, Пструги, У сусіди весілля, Аби не дати*), внутрішнього сум'яття героїв (*Флояра грає, Юркова весна*) тощо досить достовірно відобразив суспільну атмосферу гуцульського краю першої третини ХХ ст.

Водночас письменник певною мірою опоетизовує свою „малу батьківщину”, на що також звернули увагу ранні критики. Так, наприклад, Олександр-Микола Мох писав у рецензії на збірку *Сині чічки*, що новеліст „досить ідеалізував правдиву Гуцулію” (Мох, 1936). У творах прозаїка помітна, зокрема, романтизація й ідеалізація етнографічного краєвиду Гуцульщини, яка в унікальних авторських метафорах й оригінальних порівняннях явиться читачам міфічною аркадією (пор.: „В золоті пшениці пражились, ліси виривали, колоски кокошились, пучнявіли, товстіли. А отавами деркачки дзиньчали, тай голубі дзбанчики баламкали” — *За штрикою* (Ткачук, 2013, с. 54); „За смереками граби й дуби листочками трясли, а берези, немов розчесаними косами, землі клонились. Ліс декламував, а зі свого лона видихав свіжість — холод...” — *Літо* (Ткачук, 2013, с. 63); „Осінь, намочивши постільці десь у калабанях, очеретах, ступала ними по черствій землі й лишала сліди, куди то й зима має пройти...” — *Бог гнівавбиси* (Ткачук, 2013, с. 71) та ін.). Наведені вище приклади авторських метафор й оригінальних порівнянь складають разом із багатьма подібними зразками Ткачукової поезики макроконцепт *природа*, який репрезентований окремими концептами (*природні стихії, космічні стихії, пори року, пори дня, явища природи, рослинний світ*), мікроконцептами (*природні стихії* представлені мікроконцептами *буря, повінь, вогонь / пожежа; космічні стихії — земля, небо, вода; пори року — весна, літо, осінь, зима; пори дня — світанок, ранок, день, вечір, ніч; явища природи — вітер, дощ, мороз, хмари, метелиця / хуртовина / за-*

вірюха; рослинний світ — дерева і квітки) й образами (мікроконцепт земля передано за допомогою образів землі і її краєвидів: ниви, лану, поля, буйних загонів, гір; *небо* — через образи неба, сонця, місяця, зір, хмар; *вода* — образи води, ріки; *дерева* — через образи власне дерева, лісу, бедр, смереки, каштана, вільхи, берези; *квітки* репрезентовані образами чічки й дзвінків) (див. детальніше: Горнятко-Шумилович, 2018). Що суттєве, поруч прямого використання концептів для віддзеркалення органічного світу, в якому живе людина у всій сукупності і зв'язках (у цьому випадку відображення симбіозу людина-природа в житті карпатських горян), окремі концепти реалізуються і на психологічному рівні як виразники душевного стану (любові-зради — *Буря, Невістка, Зів'ялі листочки*; радості-щастя — *Гришник, Шкільник, Літо, Черешні, Золоті дзвінки*; туги-печалі — *Близнюки, Віддай ниву, Юркова весна, Флюяра грає*) й життєвого етапу (смерті — *Перекинчик, За штрикою, Повінь, Тіні, Останні гони, Сині чічки, Свічка потухла*) героїв.

Унікальний гуцульський „дух народу” відображений і за допомогою карпатського говору, що його використав В. Ткачук у новелах і з приводу якого висловив своє невдоволення згадуваний уже критик М. Мох. Відзначаючи в новеліста „велику «набожність» до народної мови”, дослідник дорікнув В. Ткачуку, що той вживає „надто багато варваризмів” не лише як В. Стефаник у діалогах, а й у нараці, через що читач має до діла не зі „стилізацією”, а з „репродукцією” (Мох, 1936). Іншої думки дотримується сучасний дослідник новелістики Василя Ткачука Роман Горак, пишучи, що письменник „вживав у своїх творах таку мову, яку знав і яка насправді побутувала в тому середовищі, про яке писав і де були ті «варваризми»” (Горак, 2014, с. 257). Гуцульський діалект для В. Ткачука є важливим чинником художнього текстотворення, тому-то перевидані Ольгою Гоффманн у 2014 році і поміщені в одній книжці *Сині чічки* чотири прижиттєві збірки її батька з'явилися без редакторських правлень діалектних форм. Прикметно те, що письменник рясно використовував мову карпатських горян — від маркування мовлення героїв окремими фонетичними, граматичними чи лексичними гуцульськими діалектними рисами до вживання гуцульського діалекту для конструювання нарації. Попри безсумнівну складність читацького сприйняття Ткачукових текстів, саме завдяки використанню маловживаних говіркових слів (*чічка* — ‘квітка’, *маржина* — ‘худоба’, *гунцвот* — ‘псотник’, *перекинчик* — ‘зрадник’, *штрика* — ‘залізнична колія’, *банувати* — ‘тужити’; *моцак* — ‘силач’; *лецта* — ‘остання’ та ін.), діалектних флексійних форм (*встидайтеси, гнівавбиси, вгинаєси, здаєси* та ін.) чи цілих реченневих конструкцій у карпатському говорі („Єк риба без води, єк збіже без сонця, єк маржинка без паші, так пропадаємо, й слуху не буде, й чутки не стане” — *Травень* (Ткачук, 2013, с. 52); „Так наше жите рвут ікіс годніші від нас. Рвут, а ти й не дотемуєши, ци то ти винен, ци хто інший, ци то так призначено” — *Флюяра грає* (Ткачук, 2013, с. 69). В. Ткачук увиразнює автентичність своїх

історій, укотре підтверджуючи, що він — залюблений у свій край гуцул-автохтон із чітко усвідомленою етнічною ідентичністю.

Отже, аналіз концептосфери натурфілософії письменника дає змогу одержати, з одного боку, достатньо достовірні дані про універсальні та ідіо-етнічні світоглядні параметри соціуму карпатських горян, а з іншого, інформацію про такий унікальний феномен, як гуцульський „дух народу”, у якому закодована етнічна тотожність українських горян.

„А, видиш той місяць, то так само Україна!” Національна ідентичність

„А, видиш той місяць, то так само Україна! А ті загони за цим лісом, видиш, що сріблом злиті, то так само Україна! А видиш — цього дуба — то так само Україна!..” (Ткачук, 2013, с. 100). Ці слова сказав смертельно пораненому ним більшовику Максимові національно свідомий селянин Юрко з новели *Тини*. Називаючи елементи природи „той місяць”, „сріблом злиті загони” і „цей дуб” як складові частини рідної йому України, герой посвідчує свою прив’язаність як селянина — гуцула — українця до землі, краю, батьківщини. Отже, етнокультурна тотожність, що „випрозорює” із творчої спадщини новеліста, немислима в письменника без відчуття ним національної ідентичності.

Уже п’ятнадцятилітнім В. Ткачук був арештований на чотири місяці за прилюдне демонстрування політичних поглядів. За словами О. Грицай, майбутній письменник вивісив афішу, закликаючи селян, щоб вони „брали гострі шаблі в руки тай проганяли ворогів” (Грицай, 1936). Через двадцять років, після короткочасного захоплення появою у вересні 1939 року на західноукраїнських землях радянських „визволителів”, новеліст дуже розчарувався в них, за словами рецензента Миколи Рудницького, не бачив здобутків радянської влади і нового щасливого життя на селі, на що вказав у своєму розлогому вступі до збірки В. Ткачука *Золоті дзвінки* Р. Горак (Горак, 2014, с. 250). Більше того, демонстративно, з кулаками накидався на львівських працівників НКВД, як констатував Р. Горак, „не міг спекатись того терору і вибрав такий шлях протесту” (Горак, 2014, с. 301). Отже, так само, як і етнічну тотожність, національну ідентичність Гуцулика вже помічали критики 30-х років. Богдан Кравців, попри досить критичне ставлення до дебютної книжки новеліста, писав в огляді сучасної йому західноукраїнської літератури *Проза галицького гетто*, що в нарисах В. Ткачука певною мірою підкреслені національні мотиви (Кравців, 1935, с. 906). На думку О. Грицай, Ткачукове село — це „утаєна сила того українського, захопленого ворогом, але не поневоленого ним села” (Грицай, 1936). Так само М. Мох писав у розгорнутій рецензії на *Сині чічки*, що село Василя Ткачука „таке як інші”, а все ж воно

відрізняється від села Михайла Коцюбинського чи Василя Стефаника, бо ж „має й вищі ідеали: релігійні й національні” (Мох, 1936). Про проблиски нового села, яке національно усвідомлюється, згадувала й Вільде (Вільде, 1936).

„Відблиски” національної ідентичності простежуємо в новелістиці В. Ткачука. Так, наприклад, у новелі *Тато й одинак* головні герої вирушають боротися за Україну. Спершу син, згодом, за його прикладом, батько. Україна ототожнюється із землею, яка для селян варта найвищої жертви, пор.:

- Тату, я йду на війну [...].
 - Держися, небоже, землі [...].
 - Тату! Я ж йду за ню боротись! [...]
 - Сину, я йду з тобою! Най і мене з тобою посічуть за землею!
- (Ткачук, 2013, с. 44–45).

Заголовна новела дебютної збірки *Сині чічки* присвячена невідомому борцю за Україну — січовому стрільцю, тому, „що за нас, за ту бідовану землю, погиб у самім цвіту, що з Богом спочиває у тім гробі [...].” (Ткачук, 2013, с. 113). „Тот гоноровий гріб”, що „як сирота без хреста, лежить” (Ткачук, 2013, с. 113) у свідомості карпатських горян треба було відновити, і тому селяни жертвують новий хрест на могилу, пор.: „Несли, як писанку, мальований хрест” (Ткачук, 2013, с. 113). Мотив пошани погиблим за свободу борцям наявний і в новелі *Зелені свята*, де стара Маті́ха цілувала хрест, „що на довгій стрілецькій могилі гонорувався” (Ткачук, 2013, с. 22). У творі помітне шанобливе ставлення до полеглих воїнів, пор.: „Так, вони за файне згинули, а най їм файно буде, де їх душі обертаються” (Ткачук, 2013, с. 22). Тому героїня замовляла парастаси за упокій померлих, пор.: „Бо вони добра хотіли всім. Не жалували себе [...]. То й не жалую їм парастас наймити [...].” (Ткачук, 2013, с. 22). Національні мотиви спостережені в новелах *Перекинчик* та *Тіни*. У першій з них порушується тема зради (перекинчик — розмовний варіант слова „зрадник”). Неписане селянське право „або з панамі, або з нами!...” (Ткачук, 2013, с. 46) дозволило чоловікам вчинити самосуд над Йосипом Яремевим, що „держит з панамі”, а що ранній критик В. Ткачука М. Мох уважає результатом впливу на новеліста ідей українського інтегрального націоналізму авторства Дмитра Донцова (Мох, 1936). У новелі *Тіни* зображена смертельна сутичка між двома селянами-українцями — Юрком і Максимом, один із яких на більшовицькому боці. У двобої гине поцілений більшовик. Умираючи, просить пробачення в дотеперішнього ворога-земляка, виражає жаль за нерозумно утраченою батьківщиною, пор.: „Гарна-ж, бо ти, Україно!.. Я ж не ба-чив те-бе... Юр-ку, пр-щай мене... брате... благослови... [...]. Я був слі-пий!...” (Ткачук, 2013, с. 100). Попри деяку ідеологічну наївність образу наверненого ворога, на що, до речі, звернув увагу на сторінках журналу *Нова зоря* критик М. Мох, дивуючись, що „смертельно поцілений більшовик нагло стає націоналістом” (Мох, 1936), В. Ткачук, безперечно, плакав національну ідентичність, доказом чого і є аналізований твір.

Новели *Тато й одинак*, *Сині чічки*, *Перекинчик*, *Тіни*, *Зелені свята*, *Не плач, мамо!* чітко вказують на національну самоідентифікацію цього унікального письменника. Образ рідної матері автор бачить у неподільній єдності з образом матері — Батьківщини — України. Так, наприклад, у новелі *Зелені свята* героїня замовляє парастаси на могили померлих січовиків, уявляючи себе їхньою матір'ю, пор.: „[...] здається мені, що всі мої сини, а я їх мати...” (Ткачук, 2013, с. 22). Тому-то мав рацію критик М. Мох, коли підкреслював у рецензії (Мох, 1936), що хоча В. Ткачук і пише, услід за В. Стефаником, слово „Земля” з великої букви, то в нього, на відміну від славнозвісного попередника, селяни сприймають землю не лише як матінку-годувальницю, а і як рідний обшир, який треба захищати від „тіней” (*Тіни*) і „перекинчиків” (*Перекинчик*), за який мають за честь боротися (*Тато й одинак*), урешті, якого загиблих борців повинні шанувати (*Зелені свята*; *Сині чічки*). І навіть у пізнішій новелі *Не плач, мамо!*, написаній на хвилі автентичного захоплення появою у вересні 1939 року радянської армії у Львові, між рядками таїться невідомою любов до рідного краю, який, як і рідна мати новеліста, цінні нарівно, пор.: „Не плач, мамо, уже не смутися. Тішся! Радуйся! Надійшла Україна, наша Україна, моя і твоя, мамо, Україна!” (Ткачук, 2013, с. 153). У творі, який, за словами дослідників, довелось ідеологам радянзації „докорінно переробляти і дописувати” (Горак, 2014, с. 297), знову ж таки можна відзначити характерне для української культурної традиції ототожнення рідної матері з єдиною ненькою-батьківщиною. Ткачукова мати, так само як і Україна, бачиться письменнику „без усміху, з тужливими очима” (Ткачук, 2013, с. 153). І разом з цим новеліст безмежно любить свою матір, пишається нею, пор.: „[...] мамо, я гордий, що ти, моя мати, така обідрана і боса... Ти навіть не знаєш, що ти така, як та Західна Україна. Так, моя велика, убога мамо!” (Ткачук, 2013, с. 152).

Висновок

Етнонаціональна ідентичність — це складний феномен, у якому тісно переплетені і взаємодіють не лише етнічні, а й національні фактори. В. Ткачук народився і виріс на Покутті і Гуцульщині першої третини ХХ ст. Змалку непокірний Гуцулик знав і любив свій край, феноменально оспівав його у своїх творах, стихійно зчинив опір насильницькій радянзації українськості, за що і поплатився життям. Можна констатувати, отже, що талановитий автор на тлі своєї новелістичної спадщини є виразником етнонаціональної ідентичності. Пишучи як гуцул про гуцулів, їхні радощі і смутки, етнічну окремішність і національну соборність, він відстоював свою і їхню тотожність, підтверджуючи усвідомленість рідного краю й української держави. Це неоціненна заслуга перед українською культурою, у якій В. Ткачук повинен займати важливе місце.

Бібліографія

- Бикова, Т. Б. (2015). Авторське моделювання проблеми „екзотичності” Гуцульщини крізь зображення сучасного життя краю. В: *Верховино, світку ти наш...: гуцульський текст української літератури першої третини ХХ століття* (с. 99–117). Київ: Четверта хвиля [Bykova, T. B. (2015). Avtors'ke modelyuvannya problemy „ekzotychnosti” Hutsul'shchyny kriz' zobrazhennya suchasnoho zhyttya krayu. V: *Verkhovyno, svitku ty nash...: hutsul's'kyu tekst ukrayins'koyi literatury pershoji tretyny XX stolittya* (s. 99–117). Kyuyiv: Chetverta khvylya].
- Вільде, І. (1936). Гість у нашій редакції. *Світ молоді*, січень — лютий [Vil'de, I. (1936). Hist' u nashiy redaktsiyi. *Svit molodi*, sichen' — lyutyu].
- Горак, Р. (2014). Загублений талант Василя Ткачука. В: В. Ткачук, *Золоті дзвінки*, підготовка текстів, упоряд. та післяслово Романа Горака (с. 238–303). Львів: Априорі. [Horak, R. (2014). Zahublenyy talant Vasylya Tkachuka. V: V. Tkachuk, *Zoloti dzvinky*, pidhotovka tekstiv, uporyad. ta pislyaslovo Romana Horaka (s. 238–303). L'viv: Apriori].
- Горнятко-Шумилович, А. (2021). Забуті імена: Василь Ткачук очима родичів й односельчан (на основі актуальних інтерв'ю). *Studia Polsko-Ukraińskie*, 8, с. 126–141. [Hornyatko-Shumylovych, A. (2021). Zabuti imena: Vasy! Tkachuk ochyma rodychiv y odnose!chan (na osnovi aktual'nykh interv'yu). *Studia Polsko-Ukraińskie*, 8, s. 126–141]. DOI: 10.31338/2451-2958spu.8.9.
- Горнятко-Шумилович, А. (2017). Василь Ткачук. Між традицією і новаторством (нарис проблематики). В: К. Jakubowska-Krawczyk, A. Nowacki (ред.), *Tożsamość ukraińska wobec przemian XVII–XXI* (s. 147–163). Lublin: Wydawnictwo KUL. [Hornyatko-Shumylovych, A. (2017). Vasy! Tkachuk. Mizh tradytsiyeyu i novatorstvom (narys problematyky). V: K. Jakubowska-Krawczyk, A. Nowacki (red.), *Tożsamość ukraińska wobec przemian XVII–XXI* (s. 147–163). Lublin: Wydawnictwo KUL].
- Горнятко-Шумилович, А. (2020). Із метою „підшукування нових динамічних форм вислову”. „Дванадцятка” як авангардне явище в українській літературі. *Poznańskie Studia Slawistyczne*, 8, с. 125–144 [Hornyatko-Shumylovych, A. (2020). Iz metoyu „pidshukuvannya novykh dynamichnykh form vyslovu”. „Dvanadtsyatka” yak avanhardne yavyshche v ukrayins'kyy literaturi. *Poznańskie Studia Slawistyczne*, 8, s. 125–144]. DOI: 10.14746/pss.2020.18.7.
- Горнятко-Шумилович, А. (2017). Майстерність змалювання жіночих постатей у новелістиці Василя Ткачука. В: А. Archangielska, М. Hordy (ред.), *Kobieta w zwierciadle języka i kultury* (с. 40–76). Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. [Hornyatko-Shumylovych, A. (2017). Maysternist' zmayuvannya zhinochykh postatey u novelistytsiy Vasylya Tkachuka. V: A. Archangielska, M. Hordy (red.), *Kobieta w zwierciadle języka i kultury* (s. 40–47). Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego].
- Горнятко-Шумилович, А. (2018). Натурфілософія як феномен художнього світу Василя Ткачука. В: *IX Міжнародний конгрес українців. Літературознавство. Збірник наукових статей (До 100-річчя Національної академії наук України)*, гол. ред. С. Пирожков, А. Загородній, Г. Скрипник; НАН України; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського (с. 21–36). Київ: Видавництво ІМФЕ [Hornyatko-Shumylovych, A. (2018). Naturfilosofiya yakfenomen khudozhn'oho svitu Vasylya Tkachuka. V: *IX Mizhnarodnyy konhres ukrayinistiv. Literaturoznastvo. Zbirnyk naukovykh statey (Do 100-richchya Natsional'noyi akademiyinauk Ukrayiny)*, hol. red. S. Pyrozhkov, A. Zahorodniy, H. Skrypnyk; NAN Ukrayiny; IMFE im. M. T. Ryl's'koho (s. 21–36). Kyuyiv: Vydavnytstvo IMFE].
- Горнятко-Шумилович, А. (2021). Успадковані спогади: Ольга Гоффманн vel Ткачук повертає пам'ять про батька. *Slavica Wratislaviensia CLXXIII*, 14, *Pamięć*, с. 221–232 [Hornyatko-Shumylovych, A. (2021). Uspadkovani spohady: Ol'ha Hoffmann vel Tkachuk

- povertaye pam'yat' pro bat'ka. *Slavica Wratislaviensia CLXXXIII, 14, Pamięć*, s. 221–232]. DOI: 10.19195/0137-1150.173.18.
- Грицай, О. (1936). Цікавий дебют. *Свобода*, ч. 109 [Hrytsay, O. (1936). Tsikavyu debyut. *Svoboda*, ch. 109].
- Ґабор, В. (ред.). (2006). „Дванадцятка”. *Наймолодша львівська літературна богема 30-х років ХХ століття: Антологія урбаністичної прози*. Львів: Л. А. Піраміда. [Gabor, V. (red.). (2006). „Dvanadtsyatka”. *Naumolodsha l'viv's'ka literaturna bohema 30-kh rokiv XX stolitya: Antolohiya urbanistychnoyi prozy*. L'viv: L. A. Piramida].
- Кравців, Б. (1935). Проза галицького гетто. *Вісник*, грудень, с. 903–908 [Kravtsiv, B. (1935). Proza halys'koho hetto. *Visnyk*, hruden', s. 903–908].
- Курдидик, А. (1936). Книжки моїх приятелів. *Неділя*, ч. 21 [Kurdydyk, A. (1936). Knyzhky moyikh pryateliv. *Nedilya*, ch. 21].
- Мох, О. М. (1936). Рецензія на „Сині чічки”. *Нова зоря*, 31 травня [Mokh, O. M. (1936). Retsenziya na „Syni chichky”. *Nova zorya*, 31 travnya].
- Мусієнко, І. (2010). Етнічна ідентичність лемків, бойків і гуцулів у сучасній історіографії. В: S. Dudra, B. Halczak, R. Drozd, I. Betko, M. Šmigel' (ред.), *Łemkowie, Bojkowie, Rusini: historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*. Т. 3 (с. 315–323). Głogów: Druk-Ar. [Musiyenko, I. (2010). Etnichna identychnist' lemків, boyків i hutsuliv usuchasniy istoriohrafiiyi. V: S. Dudra, B. Halczak, R. Drozd, I. Betko, M. Šmigel' (red.), *Łemkowie, Bojkowie, Rusini: historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*. Т. 3 (s. 315–323). Głogów: Druk-Ar].
- Обушний, М. (1999). *Етнонаціональна ідентичність в контексті формування української нації*: автореферат дисертації доктора політичних наук. НАН України. Ін-т політ. і етнонац. дослідж. Київ. [Obushnyu, M. (1999). *Etnonatsional'na identychnist' v konteksti formuvannya ukraïns'koyi natsiyi*: avtoreferat dysertatsiyi doktora politychnykh nauk. NAN Ukrayiny. In-t polit. i etnonats. doslidzh. Kyiv].
- Орехова, О. (2003). Етнографічні експедиції Федора Вовка на Буковину. *Буковинський історико-етнографічний вісник*, 5, с. 172–175 [Oryekhova, O. (2003). Etnohrafichni ekspedytsiyi Fedora Vovka na Bukovynu. *Bukovyns'kyystoryko-etnohrafichnyy visnyk*, 5, s. 172–175].
- Саніна, Т. О. (2005). Дослідження національної та етнічної ідентичності: теоретичний огляд. *Наукові записки національного університету „Києво-Могилянська академія”. Соціологічні науки*, т. 46, с. 22–26 [Sanina, T. O. (2005). Doslidzhennya natsional'noyi ta etnichnoyi identychnosti: teoretichnyy ohlyad. *Naukovi zapysky natsional'noho universytetu „Kyievo-Mohylyans'ka akademiya”. Sotsiologichni nauky*, т. 46, с. 22–26].
- Семчишин, М. (1935). Дебют. *Наш прапор*, 80, с. 20–25 [Semchyshyn, M. (1935). Debyut. *Nash prapor*, 80, s. 20–25].
- Ткачук, В. (2013). Сині чічки. *Новели*, передм. Х. Синітович. Івано-Франківськ: Лілея-НВ [Tkachuk, V. (2013). Syni chichky. *Novely*, przedm. Kh. Synitovych. Ivano-Frankiv'sk: Lileya-NV].
- Horniatko-Szumilowicz, A. (2017). „Skromne obrazki wiejskie” Wasyla Tkaczuka (szkic do portretu pisarza zapomnianego). *Studia et Documenta Slavica, 1*, s. 9–21. DOI: 10.25167/SetDS/2017/1/1.